

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри терапії та реабілітації
Національного університету фізичного виховання
і спорту України, кандидата наук з фізичного виховання і спорту,
доцента **Кравчук Людмили Дмитрівни**
на дисертаційну роботу **Ткаченка Дмитра Олександровича**
на тему: «**Відновлення активності у повсякденному житті осіб із
неспецифічним больовим синдромом у шийному відділі хребта засобами
фізичної терапії та фітнесу**», подану
на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 227 Фізична терапія, ерготерапія,
галузі знань 22 Охорона здоров'я

Актуальність. Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена високою поширеністю неспецифічного болю в шиї, його схильністю до хронізації та значним негативним впливом на якість життя, працездатність і соціальне функціонування пацієнтів. Хронічний біль в шиї є частою причиною звернення за первинною медичною допомогою та суттєвою складовою економічного навантаження на систему охорони здоров'я.

Сучасні наукові дані свідчать про багатофакторну, біопсихосоціальну природу хронічного болю, що потребує комплексних реабілітаційно-терапевтичних підходів. Водночас мультидисциплінарні моделі лікування не завжди доступні в клінічній практиці, що підвищує роль доказових програм фізичної терапії.

У цьому контексті особливої актуальності набуває наукове обґрунтування, розробка та впровадження доказових програм фізіотерапії як ключового компонента немедикаментозного лікування НБШ. Інтеграція терапевтичних вправ, рухової активності, освітніх компонентів і методів когнітивно-поведінкового впливу відповідає сучасним міжнародним рекомендаціям, однак потребує подальшої адаптації, стандартизації та оцінки ефективності в умовах національної системи охорони здоров'я.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Робота виконана відповідно до Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021-2025 рр. за темою 4.2

«Відновлення функціональних можливостей, діяльності та участі осіб різних нозологічних, професійних та вікових груп засобами фізичної терапії» (номер державної реєстрації 0121U107926). Особистий внесок здобувача полягає у розробці та дослідженні ефективності програм фізичної терапії у осіб із неспецифічним больовим синдромом у шийному відділі хребта.

Ступінь обґрунтування наукових положень і висновків, які сформульовані у дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено в 5 наукових публікаціях: 3 статтях у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України, одна з яких проіндексована у базі даних Scopus (Q3); 2 публікаціях апробаційного характеру.

Для вирішення поставлених завдань були використані адекватні методи наукових досліджень, що дозволило обґрунтувати на високому науково-методичному рівні основні положення, результати дослідження та висновки дисертаційної роботи.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому що:

- вперше, на підставі аналізу порушень структур та функцій опорно-рухового апарату, активності та участі хворого, науково обґрунтовано, розроблено за принципами МКФ в рамках мультидисциплінарного підходу та апробовано програму терапії та реабілітації осіб із неспецифічним больовим синдромом у шийному відділі хребта в умовах фітнес-центру;
- вперше, визначальними особливостями розробленої програми реабілітації є поєднання сучасних засобів фізичної терапії, фітнес-технологій та поведінкових факторів, що спрямовані на поступове максимально можливе відновлення як функціонального стану так і повсякденної активності та участі пацієнтів;
- вперше визначено ефективність розробленої мультидисциплінарної програми терапії та реабілітації осіб із неспецифічним больовим синдромом у шийному відділі хребта в умовах фітнес-центру;
- підтверджено дані про функціональний стан опорно-рухового апарату осіб із неспецифічним больовим синдромом у шийному відділі хребта;

- дістали подальшого розвитку дані про активність та участь осіб із неспецифічним больовим синдромом у шийному відділі хребта;
- дістали подальшого розвитку теоретичні уявлення про доцільність та ефективність застосування засобів фізичної терапії та фітнесу в осіб із неспецифічним больовим синдромом у шийному відділі хребта.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці, впровадженні та визначенні ефективності програми фізичної терапії осіб із неспецифічним больовим синдромом у шийному відділі хребта в умовах фітнес-центру, що дозволило покращити якість їхнього життя, активність та участь, зменшити больовий синдром, відновити функціональні можливості та скоротити терміни непрацездатності.

Результати дослідження надали можливість застосувати розроблену програму в стаціонарах, реабілітаційно-оздоровчих та інших спеціалізованих закладах. Основні положення, висновки та результати дослідження автором впроваджено в: роботу благодійної організації «Благодійний фонд «ТМС – боремось за Україну»; роботу Центру фізичної терапії «Олімпійський»; роботу медичного Центру «Феско»; в освітній процес кафедри терапії та реабілітації НУФВСУ.

Оцінка змісту дисертації. Дисертаційна робота викладена на 179 сторінках, складається з анотації, вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Всього використано 167 літературних джерел, з них 145 іноземних. Робота ілюстрована 26 таблицями та 11 рисунками.

Анотація містить всі необхідні компоненти та традиційно викладена двома мовами. Вступ містить усі необхідні складові: здобувачем переконливо обґрунтована актуальність вивчення обраної теми, визначені мета і завдання дослідження, окреслені об'єкт та предмет дослідження, надані методи дослідження.

В першому розділі «Роль і місце терапії та реабілітації у відновленні активності повсякденного життя осіб із неспецифічним больовим синдромом у шийному відділі хребта» автором розкрито роль і місце терапії та реабілітації у відновленні активності повсякденного життя осіб із неспецифічним больовим

синдромом шийного відділу хребта. Проаналізовано медико-соціальну значущість болю в шиї, його високу поширеність, схильність до хронізації та негативний вплив на якість життя і працездатність пацієнтів. Окрему увагу автором приділено аналізу сучасних підходів до управління болем у шиї, зокрема обмеженням пасивних і фармакологічних методів лікування, які не демонструють довгострокової ефективності та часто супроводжуються низькою прихильністю до терапії. Обґрунтовано необхідність переходу до доказових, активних і пацієнт-орієнтованих реабілітаційних стратегій, що базуються на біопсихосоціальній моделі та враховують фізичні, когнітивні, поведінкові й емоційні чинники хронічного болю. Розділ формує теоретико-методологічне підґрунтя для подальшого дослідження ефективності сучасних фізіотерапевтичних втручань при неспецифічному болю в шиї.

В другому розділі «Методи і організація дослідження» описано методи, дизайн та особливості організації дослідження. Методологія виконаної роботи базується на об'єктивній оцінці результатів отриманих показників за допомогою сучасних методів дослідження. В дослідженні взяли участь 68 осіб із НБШ (44 жінки та 24 чоловіки), які проходили реабілітацію на базі Центру реабілітації «Олімпійський» та фітне-клубу «Planet Fitness», м. Київ. Дослідження проведено із застосуванням констатувального та формувального експериментів. На констатувальному етапі визначали морфо-функціональний стан, рівень болю, рухливість та показники активності й якості життя. За результатами первинного обстеження сформовано основну та контрольну групи. У формувальному експерименті оцінювали ефективність авторської програми реабілітації порівняно із загальноприйнятою програмою на основі динаміки клінічних і функціональних показників.

В третьому розділі «Характеристика обстежуваних показників осіб із неспецифічним больовим синдромом у шийному відділі хребта» автором представлено аналіз даних первинного обстеження пацієнтів. В результаті первинного комплексного обстеження встановлено, що всі пацієнти з неспецифічним больовим синдромом шийного відділу хребта відповідали 2-му класу за класифікацією NPTRF, що характеризується хронічним болем у шиї без

ознак специфічної структурної патології, але з істотними обмеженнями повсякденної активності.

Обстежувані особи мали типові клініко-функціональні порушення, зокрема больовий синдром із іррадіацією або без неї, міофасціальні дисфункції, функціональні зміни шийного відділу хребта (гіперлордоз, зниження статичної витривалості), а також обмеження активних і пасивних рухів. Виявлено значне зниження здатності пацієнтів до виконання повсякденних дій, що підтверджено результатами індексу NDI, а також зниження показників самопочуття, активності та настрою за шкалою САН. Аналіз показників якості життя за опитувальником MOS SF-36 засвідчив порушення як фізичного, так і психічного компонентів здоров'я, що відображає багатовимірний вплив хронічного болю в шії на функціонування пацієнтів. Таким чином, представлені автором отримані дані обґрунтовують доцільність застосування комплексних, доказових реабілітаційних програм, спрямованих не лише на зменшення больового синдрому, але й на відновлення функції, активності, участі та покращення якості життя осіб із хронічним неспецифічним болем у шії.

В четвертому розділі «Програма терапії та реабілітації осіб із неспецифічним больовим синдромом у шийному відділі хребта в умовах фітнес-центру» автором науково обґрунтовано та представлено авторську програму терапії та реабілітації осіб із неспецифічним больовим синдромом шийного відділу хребта. Програма розроблена на основі аналізу сучасних літературних джерел і результатів попередніх досліджень та реалізована з урахуванням принципів доказової медицини та біопсихосоціальної моделі. Програма має чітку етапну структуру (адаптаційний та стабілізаційний етапи) і побудована за стандартизованим алгоритмом надання реабілітаційних послуг: від первинної оцінки функціонування, активності та участі до контролю ефективності втручань. Автором обґрунтовано вибір основних засобів реабілітації, які включають терапевтичні вправи, елементи фітнесу, мануальні техніки, освітні компоненти («Школа спини») та ерготерапевтичні заходи.

Особливістю програми є її клієнт-орієнтований характер, використання SMART-цілепокладання, інтеграція положень МКФ, а також дотримання етичних і професійних стандартів фізичної терапії.

Таким чином, представлений у розділі матеріал свідчить про високий рівень наукової систематизації, практичну спрямованість і новизну.

В п'ятому розділі «Ефективність програми терапії та реабілітації осіб із неспецифічним больовим синдромом у шийному відділі хребта в умовах фітнес-центру» проведено аналіз отриманих результатів та їх порівняння з висновками та результатами інших досліджень, даними науково-методичної літератури. Представлені в п'ятому розділі результати формувального експерименту є логічно структурованими, методично коректними та переконливо підтверджують ефективність розробленої авторської програми терапії та реабілітації осіб із неспецифічним больовим синдромом шийного відділу хребта. Отримані дані свідчать про достовірне покращення функціонального стану пацієнтів, зменшення інтенсивності больового синдрому та підвищення рівня повсякденної активності.

Висновки. Сформульовані автором висновки базуються на результатах проведеного дослідження, є обґрунтованими й достовірними, логічно впливають із поставленої мети та завдань і підтверджують наукову новизну та практичну цінність дисертаційної роботи.

Порушень принципів академічної доброчесності не виявлено.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації.

Дисертаційне дослідження виконано на належному науковому рівні, проте окремі положення мають дискусійний характер та потребують корекції чи уточнення. В контексті викладеного вище вважаємо за доцільне зробити такі зауваження та пропозиції:

1. Уточнити в розділі 3 дані щодо наявності цервікокраніалгії та цервікобрахіалгії у пацієнтів ОГ та КГ, оскільки даний клінічний симптом може бути спричинений наявністю протрузії або грижі міжхребцевого диску в шийному відділі хребта. Указати, чи спостерігалось за даними МРТ у пацієнтів вище зазначені зміни в шийному відділі хребта.

2. В 4 розділі спостерігається методологічна нечіткість щодо SMART-цілей: автор повідомляє про формулювання цілей за системою SMART, однак не наводить приклади конкретних цілей для різних рівнів (участь, активність, функція). Було б доцільно включити приклади таких цілей, адаптованих під пацієнтів із неспецифічним болем в шийі, для кращого розуміння їх реалізації.

3. На стор. 99 автором описано використання методу міофасціального звільнення (релізу) для пацієнтів з неспецифічним болем у шийі. Проте сама методика описано дуже стисло. Було б доцільно представити більше інформації про використання даного методу в роботі.

4. На стор. 106 в табл. 4.2 при описанні відмінностей програм фізіотерапевтичних втручань для пацієнтів основної та контрольної групи вказано, що контрольна група займалась фізичними вправами за традиційною методикою, проте деталізації, щоб було зрозуміло про ще йдеться мова - немає. Доцільно було б розширити цей підпункт.

Зазначені дискусійні зауваження не є принциповими та не знижують загальної позитивної оцінки, наукової новизни та практичної значущості результатів дослідження.

Висновок про відповідність дисертації встановленим чинним вимогам. Дисертаційна робота Ткаченка Дмитра Олександровича на тему: «Відновлення активності у повсякденному житті осіб із неспецифічним больовим синдромом у шийному відділі хребта засобами фізичної терапії та фітнесу» є самостійною завершеною особисто виконаною кваліфікаційною працею, яка відповідає спеціальності 227 Фізична терапія, ерготерапія та вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор, Ткаченко Дмитро Олександрович,

заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 22 Охорона здоров'я за спеціальністю 227 Фізична терапія, ерготерапія.

РЕЦЕНЗЕНТ

кандидат наук
з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри терапії та реабілітації
Національного університету фізичного
виховання і спорту України

Людмила КРАВЧУК